

Stavangeren

Medlemsblad for Byhistorisk Forening Stavanger

Nr 1 April 1996

ISSN 0806 - 184 X

INNHold:

Side 3	E. Sømme Kielland	Fra visjon til virkelighet
Side 4		Årsmøtet
Side 5		Styrets beretning
Side 7	E. Sømme Kielland	Halvbøndene på Ledaal
Side 10	E. Sømme Kielland	Bilde fra en gammel by
Side 12		Brevspalte
Side 14	J. Gjerde	Gatenavn kan fortelle byhistorie
Side 19		Minneord

«Stavangeren» utgis av Byhistorisk Forening Stavanger med 4 utgaver i året. Adresse: Postboks 351, 4001 Stavanger. Medlemskap tegnes ved innbetaling av kontingent kr 150,- til bankkonto 3201 25 37300

Stavangeren

Velkommen til årets første utgave av «Stavangeren».

Det er med stor ydmykhet og spenning at jeg har tatt på meg ansvaret for bladet.

Blant medlemmene er det mange skriveføre personer som sitter på verdifullt stoff som bør deles med «Stavangerens» lesere.

Nøl derfor ikke med å ta kontakt med redaktøren.

Benytt vår adresse: *Postboks 351, 4001 Stavanger, eller min privatadresse: Engelsminnegt. 36, 4008 Stavanger, telefon 51 53 32 19 (kan også benyttes som tipstelefon!)*

Neste utgave av «Stavangeren» er planlagt til primo juni - og med frist for stoff til 22. mai

JAN GJERDE

**Totalleverandør av
finansielle tjenester**



SR-BANK

57 kontorer

Vår oppgave er å gi deg muligheter

FRA VISJON TIL VIRKELIGHET

EN AV **BYHISTORISK** Forenings viktige oppgaver er å gjøre politikere og byens befolkning oppmerksomme på deler av byhistorien som er gått tapt.

VI HAR DE SISTE to-tre årene særlig fokusert på to prosjekter: **Gjenreise** av den tidligere **middelaldermuren** ved Domkirkens **østside**, og **gjennoppføring** av et hus i **Kiellandhagen**, hvor byen **bl.a.** kan få presentert og æret **søskenparet** Alexander L. og Kitty Kielland.

FORENINGEN SENDTE i sin tid forslag om begge disse prosjekter i forbindelse med kommunens arbeide med ny **sentrumsplan**. Denne planen er nå til politisk behandling, og det gleder oss at begge forslagene er kommet med i dokumentene.

DOMKIRKEMUREN ble dessverre **fjernet** så sent som i slutten av 1870-årene. Nå har Einar Heden - med **støtte fra** vår forening - kastet seg inn med full tyngde i denne saken.

DERFOR GLEDER det oss at Byutvikling stiller seg positivt til dette prosjektet.

Saken må imidlertid avklares med Riksantikvaren.

OM GJENREISING av **Kiellandhuset** sier Kommunaldirektmen i sin innstilling at han **«foreløpig ikke kan støtte dette forslaget»**). Vi oppfatter denne formuleringen **fmst** og **fremst** som en tenkepause og ikke som et avslag.

PÅ DENNE BAKGRUNN var det positivt at Stavanger **Aftenblad** i sitt referat **fra Kommunalstyret** for Byutvikling-foreløpige behandling av **Kommunedelplanen** for Stavanger Sentrum, kunne referere at Karl W. Sandvig - både som politiker og som ansatt i Byggmesterlauget - kunne tenke seg å se nærmere på et forslag om å **gjenreise** Kiellandhuset. Vestre Plata Beboerfoening hadde i et et **høringsnotat** oppfordret nettopp **Byggmesterlauget** til å **«sponse»** et slikt prosjekt.

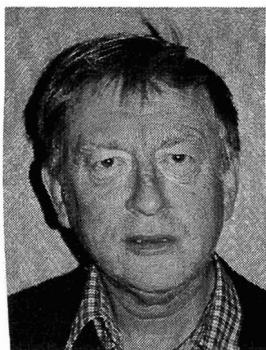
VI **NOIERER** med glede at Per **Grimnes'** forslag om å reise en kopi av steinkorset til minne om Erling Skjalgsson, også er kommet med i planen. Denne tenkes plassert nederst i Hetlandsbakken, ved det som nå skal hete Obstfelders plass.

TILTAK SOM **DETTE vil** bidra til å minne om at Stavanger var et viktig senter i middelalderen.

Erling Sømme Kielland
Leder

Årsmøte i Byhistorisk Forening Stavanger

20. februar
1996



*Erling Somme Kielland
overtar som leder av
Byhistorisk Forening
Stavanger*

MØTET BLE AVHOLDT i lokaler i **Domkirkens** sykehjem med 20 medlemmer til stede. **LEDER BJØRN K. AARRE ønsket** velkommen. Han orienterte årsmøtet om at han på grunn av ny arbeidssituasjon **ønsket** å bytte plass med nestleder Erling Sømme Kielland for resten av valgperioden. Årsmøtet hadde ikke merknader til dette.

TIL BEHANDLING forelå følgende saker:

1. Til **møteleder** ble Bjørn K. Aarre valgt ved akklamasjon.
2. Til **referent** ble Aud Unni **Finnebråten** valgt ved akklamasjon.
3. **Styrets årsberetning** ble delt ut og opplest av møteleder. Godkjent uten merknader.
4. **Revidert regnskap for 1995** ble delt ut og ble gjennomgått av kasserer John Olsen. - Bjørn K. Aarre orienterte om tilskudd fra Bemtsens legat i anledning «Bydagen.» - Bjørn K. Aarre orienterte om **utgifter/royalties vedrørende** slektstavle for familien Kielland. - Erling Sømme Kielland orienterte om kostnader og resultat av undersøkelser vedrørende «Domkirkemuren». **Regnskapet** ble deretter enstemmig godkjent.
5. **Valgkomiteens innstilling** ble referert av møteleder. Styremedlem og **redaktør** av «Stavangeren», Geir Hetland, hadde bedt seg fritatt fra sine verv ut valgperioden. Geir Hetland mottok **møteleders** og årsmøtets takk for **innsatsen**. I samsvar med valgkomiteens innstilling ble følgende valgt: - Kjell Petter **Løhre** til styremedlem etter Geir Hetland.
- Lars **Vaage** og Aud-Unni Finnebråten gjenvalgt - Jan Gjerde og Rune Helga som varamedlem til styret.

Etter dette har styret denne sammensetningen:

Leder: **Erling Sømme Kielland** (ikke på valg)

Nestleder: **Bjørn K. Aarre** (ikke på valg)

Kasserer: **John Olsen** (ikke på valg)

Styremedlemmer: Aud-Unni **Finnebråten** (gjenvalgt) **Kjell Petter Løhre** (ny) **Lars Vaage** (gjenvalgt)

Varamedlemmer: Jan **Gjerde** (ny) **Rune Helgø** (ny)

Årsmøtet ble avsluttet av Erling **Sømme** Kielland.

Styrets beretning for virksomhetsåret 1995 - utdrag.

Styret hadde i 1995 denne sammen-
setningen:

Bjørn K. Aarre, formann

Erling Somme Kielland, nestformann

Geir Hetland, styremedlem og redak-
tør av Stavangeren.

Lars Vaage, styremedlem

Aud-Unni Finnebråten, sekretær

Kjell Petter Løhre, varamedlem og
leder for program- og **arrangements-**
komiteen.

Medlemsaktiviteter:

14.02.95 *Årsmøte* i *Hermetikkmu-*
seet. Lars Vaage kåserte om «Den
kombinerede **Indretning**»

04.05.95 *Medlemsmøte* på *Våland*
skole. Kåseri av Einar Kåre Johannes-
sen om «Motstandskampen» et alvor-
lig, men ærerikt kapittel i vår bys his-
torie))

23.05.95 *Byvandring*.

Fra Domkirken til **Bjergsted** ved **Bjørn**
Saxe Utne.

21.06.95 *Byvandring*.

Fra Domkirken til Valbergtårnet.
Ved **Unnleiv** Bergsgard.

02.07.95 *Syftesok - Bydag for*
Stavanger. Arrangement i Atlantic
Hall.

19.09.95 *Byvandring*.

Østervåg ved kst. byarkivar Egil Hen-
riksen.

18.01.96 *Medlemsmøte*. Foredrag
ved fylkeskonservator Per Hemæs om

((Arkeologiske **funn** og undersøkelser i
Stavanger)).

Medlemmer:

Pr 31.12.95 hadde Byhistorisk **Foren-**
ing- Stavanger 159 betalende med-
lemmer. Det er en økning på 53 fra
året fm.

«**Stavangeren**»

- foreningens medlems- og meldings-
blad kom ut med 4 nummer i 1995.

Redaktør var Geir **Hetland**.

Biblioteket

Tilveksten til biblioteket har vært be-
tydelig, **bl.a.** er det kjøpt inn 47 **årbø-**
ker for Stavanger Museum for perio-
den 1925 - 1993. I tillegg har forenin-
gen mottatt flere bokgaver.

Kontorlokaler

I 1995 lyktes det foreningen å oppnå
en avtale med Stavanger Museum om
tillatelse til å benytte et lite rom i den
tidligere låvebygningen på **Ledaal** som
foreningskontor.

Kielland slektstavle

Bjørn K. **Aarre** har utarbeidet en
slektstavle for slekten Kielland, i et
samarbeidsprosjekt mellom **Byhisto-**
risk Forening - Stavanger og Stavanger
Museum v/ **direktør** Ove Magnus Bo-
re.

Fellesråd for historielag
i Stavanger

Byhistorisk forening - Stavanger har
tatt initiativet til at det etableres et fel-
lesråd for historielag i Stavanger.

Bydag for Stavanger - Syftesok.

Arbeidsgruppen som ble etablert for å
få Syftesok - 2. juli - som **Bydag** for
Stavanger, bestod av av Geir **Hetland**,

Lars **Vaage** og Bjørn K. Aarre. Hittil har det ikke lyktes å få de bevilgende myndigheter med på etableringen av en slik dag. Foreningen markerte **Bydagen** med et arrangement i Atlantic hall med underholdning og kåserier.

Domkirkemuren.

Byhistorisk Forening - Stavanger var behjelpelig med å skaffe finansiering som Arkeologisk Museum i Stavanger hadde behov for i forbindelse med forsøket på å påvise mulige rester eller fundamenter til muren.

Valgkomiteen for 1995

besto av Therese **Osjord**, Helge Knutsen og Odd **Øgreid**.

Revisorer har vært Åse **Sandvik** og Odd H. Tønnesen. **p.g.a.** sykdom ble sistnevntes oppgaver overtatt av John **Karlstrøm**.

Den fullstendige årberetning kan fås ved henvendelse til foreningen.

Bjørn, K. Aarre 50 år



BYHISTORISK FORENINGs formann gjennom flere år, **Bjørn K. Aarre**, passerte 50 år den 28. mars. Han var med på å stifte foreningen i 1991 og har i aller høyeste grad vært med å dra lasset i alle år.

BJØRN ER UTDANNET som oppmålingsingeniør, men hans omfattende kunnskaper og store interesse for historie, har resultert i bøker, artikler, kåserier og foredrag innen **lokal-** og slektshistorie.

AARRES BOK om Haugesund- og **Stavangerfamilien Nyman**, er blitt en viktig kilde for mange. For Stavangerbokens Venner har han laget et portrett av forfatteren Jens Zetlitz Kielland. Han har nylig utarbeidet en slektstavle for familien Kielland, og arbeider nå med et hefte om de personene som Kielland lånte karaktertrekk fra til sitt forfatterskap.

BYHISTORISK FORENING - STAVANGER, sendte jubilenten blomster på dagen. På denne plass gratulerer vi med vel overstått og med **ønske** om at foreningen i mange år **framover** vil nyte glede av **Bjørns** entusiasme, dyktighet og innsats.

HALV- BØNDENE PÅ LEDAAL

Kapteinløytnant Jacob Kielland drev et mønsterbruk

Av Erling Sømme Kielland



Kapteinløytnant Jacob Kielland (1825 - 1889) var også ordfører og stortingsrepresentant.

Ledaals historie er ikke bare knyttet til et stort handelshus og mange kjente personer i Stavanger-historien. En viktig side ved Kielland-familiens virksomhet var interessen for å drive jordbruk på den store eiendommen. I særlig grad **kapteinløytnant** Jacob Kielland drev i siste halvdel av 1800-tallet «**fremtidsrettet** og moderne»). Særlig innenfor husdyrbruk var «**bonden på Ledaal**» på mange måter en foregangsmann. Det finnes mange eksempler på at datidens **landbrukstjenestemenn** uttrykte anerkjennelse til de **bønder** som kjøpte livdyr fra **fjøset** på Ledaal.

Det var **kapteinløytnantens** oldefar, som også het Jacob Kielland, som i 1770 årene festet de første **løkkene** på **Eiganes**, og han ble den **første** gårdbrukeren på det som senere ble kalt **Ledaal**.

Jacob Kiellands **sønn**, Gabriel Schanche Kielland - hoffigenten som omkring år 1800 lot **oppføre** Ledaal-bygningen - og som etterhvert bygget opp et av landets **største** handelshus, var også sterkt interessert i å **utvikle jordbruksdriften** på eiendommen. Han oppnådde å få kjøpt selve løkkene og fortsatte **oppdyrkingen** av området. I år 1800 forteller biskop Dr. P. Hansen **bl.a.** at hoffigenten da hadde « 40 Kjør **foruden** Tillegg på Gaarden og at han **agter** at drive det videre.

Fæhuseme er oppbyggede av dels **hugne**, dels **uhugne** Kampestenene. In-**dretningen** i samme er på holstensk, og de solideste og **skjønneste** man kan **see**»

Også dikteren Jens **Zetlitz** roste **Oppdyrkingen** på Ledaal i sine vers. Han forteller at « ved Rydning er der nu idel **Agre** der bære Sæd af alle Slags, **frodige** som Roskild **Amts** Sletter. Agent **Kiellands Ledaal** ligger som en dansk **Herregaard** midt i sine Vænge, og skimt hans Træplanting, hvor ofte den end ere **gjentaget**, er bestandig spildt, saa avler han på mere end 30 Tmder Land **indtil** 20 fold av alle Slags **Kornsæd**».

Ved Gabriel Schanche **Kiellands** død i 1821 omfattet **Ledaal**-eiendommen totalt ca 700 dekar. Hans **sønn**, Jacob Kielland - som ble **handels**husets siste leder - utvidet arealet med ca 300 dekar **fram** til sin død i 1863. Da ble firmaet **avviklet** og jordeiendommen delt mellom tre av hans **sønner**. Det ble den yngste av disse, Jacob Kielland (1825 - 1889) som senere arvet

Et gammelt vanntrau for hest og kyr er ennå på plass ved en vegg på låvebygningen til Ledaal.

Ledaal-gården med betydelige **omkringsliggende** jordarealer. Etter vestlandske forhold var dette en storgård.

Jacob **Kielland** var en person med et stort virkeområde. Kapteinløytnant, **direktør** ved Stavanger **Sjømannsskole** og storiingsrepresentant var noen av de oppgaver han fikk i livet. Men hans kanskje **største** interesse og glede var å være «halv-bonde» på **Ledaal**, som han drev som en mønsterbruk.

Da Kielland avsluttet sin militære **karriere** og flyttet til Stavanger i 1865, hadde han allerede skaffet seg opplæring i jordbruk på den høyere landsbruksskolen på Ås. Han var derfor godt forberedt på bondeyrket da han overtok **Ledaal**.

I 1860-årene var norsk landbruk på mange måter inne i en «**nybrotts**tid». Gamle, tradisjonelle metoder og måter



å drive på, ble erstattet med nye driftsformer. Kielland var godt orientert om denne utviklingen, og **Ledaal-**jordbruket ble snart lagt merke til av jordbrukstjenestemennene. De omtaler ved flere anledninger virksomheten som fremragende, og gir ros for at **Ledaal** gikk i teten og viste vei. Det heter i rapporter **bl.a.** at Kielland hadde foretatt **grøftingsarbeider** på store deler av eiendommen, noe som ikke var utført tilstrekkelig tidligere. Han prøvde også ut nye typer forplanter og drev også med en slags form for ensilering av **fôr** til storfe.

Også når det gjalt mekanisering, fulgte **kapteinløytnanten** godt med. Datidens nyeste og mest moderne landbruksmaskiner og redskaper ble innkjøpt til **Ledaal**.

Kielland var særlig interessert i husdyrbruk. Han satset på den engelske **Ayrshire storférasen** og byg-

get opp en besetning med høyt **ytelsesnivå**. Dyr fra Ledaal-besetningene ble premiert på mange utstillinger. Avkom fra disse ble etterhvert spredt til store deler av fylket og var viden kjent for sin **høye** kvalitet.

Ved Jacob **Kiellands død** ble det satt sluttstrek for **Ledaals** tid som en betydelig storgård på Jæren. Gårdsdriften fortsatte ennå i noen år. Idag er **Ledaal-**gårdens beitemarker omgjort til kirkegård og til boligområder.

Kapteinløytnant Jacob Kielland var en foregangsmann og som «halvbonde» vil han bli husket som én som på mange måter var med å trekke opp linjene for framtid og framgang for bondenæringen i vår landsdel.

Flere opplysninger i denne artikkel er hentet fra en artikkel av Jon Bergsåker i Dagbladet Rogaland for ca 30 år siden.

Driftsbygningen på Ledaal idag.



Bilde fra en gammel by

Av Erling Sømme Kielland

Dette fotografiet er fra Nedre Kleivegate og er tatt omkring 1910. Gaten er idag historie. Den lå i det området som nå domineres av Stavanger Postkontor og Rådhuset, det tidligere Bibliotekbygget i Kleiva. Det nye Straen-senteret, tidligere EPA, ligger omtrent der hvor Nedre Kleivegate engang sluttet.

Husene langs det krokete gateløpet var for en stor del oppført på 1800-tallet, og senere gjennom tidene ombygget og påbygget. Saneringen av bebyggelsen i dette området startet i 1920-årene og omkring 1960 var gaten borte for alltid.

Flertallet av beboerne i området hadde nok omtrent den samme yrkesmessige sammensetning som de som bodde lengre ute på Straen. Dvs. arbeidere, sjøfolk og håndverkere.

Om vi studerer fotografiet, ser vi mange interessante detaljer. Gaten er gruslagt, men langs kanten er det lagt bostein som rennestein for å samle opp vannet. Mellom husene og foran gatedørene ligger heller og flate steiner for å forhindre at søle og skitt blir ført inn i husene.

Det ser lunt og koselig ut i Nedre Kleivegate, og husene er nok bygget lenge før bygningsråd og andre offentlige etater detaljbestemte gatebredde, husavstand, takvinkler og påbygg. Kanskje er den lille bygningen til høyre, med den store pipen, et lite bakeri, eller en smie?

Kummelokkene røper at området har fått vann og renovasjon. Og på hushjørnet stikker det ut i gaten en flott kommunal utelampe for elektrisk lys.

Rennende vann og elektrisk lys. Det betød sikkert en stor forandring og forbedring for hverdagsslitet til de to kvinnene på bildet. Kanskje er det nettopp slike ting de diskuterer, eller at været er godt for klestørken?

Har du et gammelt bilde du gjerne vil presentere i «Stavangeren»? Send det til redaktøren, Jan Gjerde, Engelsminnegt. 36, 4008 Stavanger. Tilsendt stoff returneres etter bruk!



Foto: *Byarkivet*

Brev

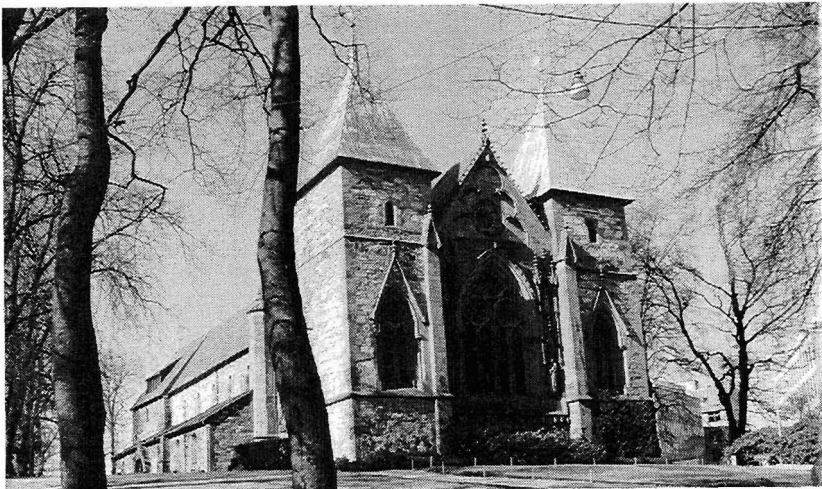
Stavangeren mottar gjerne brev fra medlemmene - spørsmål, kommentarer eller meningsytringer.

Med utgangspunkt i fylkesantikvar Hernes sitt foredrag i januar om arkeologiske utgravninger i Stavanger, spør Henrik Paaske om Byhistorisk Forening kan ta initiativer overfor myndighetene for å få satt i verk systematiske utgravninger av skolegården på Kongsgård, samt på Torget.

Helt siden Byhistorisk Forening ble stiftet i 1991, har den vært opptatt av byens middelalderhistorie. Denne omfatter halvdelen av byens historie, men har vært lite påaktet. Mange anlegg og byggverk fra middelalderen ble fjernet i løpet av de siste 100-150 år. Verken i arkeologisk eller i annen forskningsmessig sammenheng har det vært vist særlig interesse for å forsøke å skaffe fram NY viten om de første 400 år av byens historie.

I arkeologisk sammenheng er Stavanger den middelalderby i landet som er dårligst undersøkt. De få undersøkelser som har vært gjort, har oftest hatt tilknytning til lovpålagte utgravninger.

I området ved Domkirken og Kongsgård er nok fortsatt mange minner om byens middelalderhistorie skjult i jorden.



inger i forbindelse med byggearbeider, eller hastverksutrykninger når **grøfter** skal graves. Det kan sikkert diskuteres hvorfor det er slik, men både manglende vilje til å prioritere dette økonomisk, samt uklare ansvarsforhold, kan være blant forklaringene.

Når Stavanger kommune nå planlegger utgivelsen av et nytt verk om Stavangers historie, var det å ønske at dette også kunne danne grunnlaget for ny forskning om byens **middelalder**historie. Dessverre er det slik at mye av det som har vært publisert de siste 30 - 50 år har vært **avskrift** av svært så kjente kilder.

Når vi ser hvilken innsats som er gjort og som gjøres i forbindelse med Landa-feltet i Forsand, kan man undre seg over at ikke tilsvarende undersøkelser er blitt gjort i **middelaldersentrum** Stavanger. Vi tror ikke dette vil endre seg for Stavangers vedkommende før den arkeologiske- og historiske fagkompetanse setter spørsmålet på dagsorden - og at den politiske ledelse sentralt og lokalt innses **betydningen** og verdien av slike undersøkelser og den nye viten de kan føre til.

Satt på spissen: Hvorfor er ikke middelalderbyen Stavanger en del av byens Næringspolitiske handlingsplan?

Erling Sømme Kielland

Byhistoriske notiser

St. Olav og **Ledaal** videregående skoler skal slås sammen - og **spørsmålet** om navn på den nye skolen er antakelig avgjort når «**Stavangeren**» kommer ut.

Det foreligger fem offisielle forslag: St. Olav, Breidablikk, **Solvang**, Olavshage og **Ledaal**.

Felles for fire av navnene er at de refererer seg til eiendommer i området rundt skolen. Det femte navnet, Olavshage, er det opprinnelige navnet på selve eiendommen som skolen ligger på. Olavshage var navnet på gartner Poulssons gartneri.

Det ville bli et fint minne over gartner Poul Holst Poulsson om skolen kunne bli oppkalt etter denne eiendommen hvor virksomheten for hundre år siden har satt sitt preg på byen og området ~~från~~ til vår tid.

«**Stavangeren**» vil i et senere nummer bringe en **fyldigere** omtale av gartner Poulssons virke. I mellomtiden håper vi at de ansvarlige myndigheter velger «**riktig**».

Gatenavn kan fortelle byhistorie

Av Jan Gjerde

*I STAVANGER KOMMUNES oversikt over gatenavn fra 1985, har oppmålingssjefen registrert i overkant av 3600 gatenavn. Da rektor **Mandius Berntsen** i 1939 ga ut sin oversikt over ((Stedsnavni Stavanger by og og **nærmeste** omegn)), hadde han med 460 gater og smau. Går vi tilbake til gatenavnkommisjonens innstilling over navn på byens gater, smug og plasser fra **1861**, teller vi til 112 gater. Slik sett forteller bare antallet om en rivende utvikling, idet det er rimelig å anta at antallet i 1996 kan ha passert 4000. (Oppmdlingssjefensoversikt er til revisjon).*

HELT SIDEN OMKRING århundreskiftet, har det vært slik at man ved nyreguleringer og utbygginger har søkt å gi de nye områdene mest mulig **homogene** gatenavn: Da man regulerte området vest for **Ledaal**, valgte man i tidens ånd en **gruppe** norrøne navn. Slik har man fortsatt inn i vår tid, f. eks: Sjøfuglnavn i Kvernevik, fiskenavn på Hundvåg, **billedkunstne**re på Stokka., og polfarere mellom Bekkefaret og Ullandhaug. Ved utbyggingen på Tasta i de senere år har man valgt navn på oljefelt i Nordsjøen. **Inn** i mellom har man imidlertid tatt vare på lokale navn med historiske røtter på stedet.

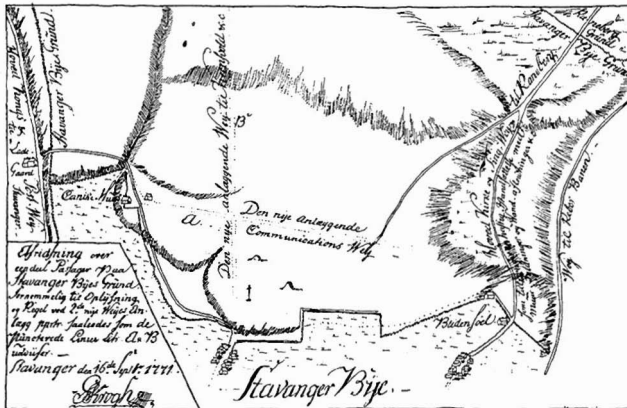
DE HELT SENTRUMSNÆRE bydeler passer ikke inn i dette mønsteret. Her er gatenavnene blitt til etter

hvert som byen ble utbygget. Med utgangspunkt i **ulike** kilder, har jeg studert nærmere gatenavnene på Vestre platå - dvs den bydelen som avgrenses av Stokkaveien i nord, **Schiøtztgt.** i vest, Madlaveien i sør og **Knud Holmsgate/Olav Kyrresgt.** i øst.

OMRÅDENE NÆRMEST byen ved **Kleivå** ligger innenfor **Middelalderbyens** grenser, men den største delen av bydelen er reist på **Eiganesløkkene**. Den første **bymessige** bebyggelse finner vi i Thomsahagen i 1850-årene - nærmest som en «drabantby» utenfor daværende **bygrense**, vest for «**Blidensol**». Hovedtyngden av utbyggingen fant imidlertid sted i tidsrommet 1870 -årene og fram til ca 1920. Hele området ble

innlemmet i byen ved byutvidelsen i 1863.

DET FØLGENDE er et kort resumé av et større arbeide, hvor jeg har delt de 36 gater emnet omfatter inn i seks hovedgrupper: 1) Destinasjonsnavn, 2) Navn etter Olavtradisjonen, 3) Navn etter lokale landemerker, 4) Navn etter personer med tilknytning til bydelen, 5) Generelle honnørnavn, 6) Prestisjenavn.



G. Krogh's forslag til nye veier på Eiganes fra 1771.

«Destinasjonsnavnene.»

DE ELDESTE VEIENE i området, er de gamle innfartsårene til det vesle bysamfunnet mellom vestre- og østre plata: Fra sør/vest kom Ullandhaugveien og fulgte traseen til nåværende Løkkeveien fram til Kleivå. Fra nord/vest hadde man kirkeveien til Randaberg. I 1770-årene ble Eiganeveien anlagt i øst/vest retning til

Tjensvoll, og het derfor lenge Tjensvollveien. Stokkaveien fikk sitt navn etter gården Stokka, mens Løkkeveien fikk sitt navn etter Eiganesløkkene. Bortsett fra Løkkeveien, som ble en slags første «ringvei» i Stavanger, kan man gjerne gruppere de øvrige navn som «destinasjonsnavn» - de fikk sine navn etter hvor de førte, sett fra byen. Mange år senere, da veien til Madla ble anlagt og fikk navnet St. Svithungsgate, måtte man bøye seg for

hva folk fant mest naturlig: Madlaveien.

«Olav-navnene»

DET FINNES KNAPT noen by i Norge, Trondheim inkludert, som har en så sterk Olavtradisjon i navnegivningen, som Stavanger.

Olavskleivii, Ny Olavskleiv og St.

Olavsgate er alle navn som har sitt opphav i Olavsklosteret og Olavskirken som lå i området mellom det nåværende Postkontoret/Rådhuset og Olavsgården. Midt i Olavskleivå finner M også «Olavskjellå» og bak SAS-hotellet lå «Olafshave» - gartner Poulssons gartneri.

KLOSTERET BLE nedlagt allerede på slutten av 1200-tallet, og kirken ble revet 1577. Men minner om

kunne vi se like til saneringene etter siste krig. Da var det en åpen plass her, hvor «**Klevens kirkegård**») hadde ligget. På **Tostrups bykart** over Stavanger fra 1867, er plassen betegnet «**Olavs kirkegaard**» - senere som «**St. Olavs Plass**.» «**Kirkegårdsstredet**» gikk langs denne plassen og **Kieland** familien hadde sin egen innhegning som familiegravsted her fram til 1930-årene, da levningene ble flyttet til **Ledaal**.

((Lokaldandemerker))

DETTE ER en **samlebetegnelse** for navn som har sitt opphav på stedet i form av det **navnekommissjonen** av 1861 kaller «*nærliggende Omstendigheder ved selve stederne eller af Byens Minder*». Innen denne gruppen finner vi mange navn på Vestre platå, for en stor del navn som var tatt i folkelig **bruk** fm de ble **offisielt** besluttet som navn: **Brønngata** etter brannbrønnen som **lå** midt i gaten mellom nr 19 og 22 og som ble overflødig da vannbassenget på **Vålandshøyden** ble bygget i 1995 og vannet lagt i ledninger med trykk. Steingata etter en stor stein, «**Tiærestenen**» som **lå** midt i gata ved nr 15 og som siden er **fjernet**. **Murgata**, etter et murhus - en sjeldenhet i stavangersk byggeskikk - som **lå** på et hjøme inn til gaten. **Møllegata** etter Eiganesmøllen på Rudlå. **Kannikgata** etter en verdifull eiendom som tilhørte kannikene, senere Kannik prestegård. **Lokkeveien** etter Eiganesløkkene. **Bydels-** og skolenavnet **Solvang**, etter Charles **Racines** eiendom «**Solvang**». **Klin-**

kenberggata - usikkert opphav, men muligens etter et **bystykke** kalt **Klinkenberg**, eller etter personer ved dette navn som bodde i et hjemhus kalt **Klinkenberg** huset. **Mellomgata** som har sitt navn kort og greit fordi den **lå** mellom Møllegata og **Murgata** da Thomsahagen var et avgrenset byområde omgitt av marker.

Personer i bydelen

((Personer, der enten have u-sedvanlige Fortjenester af Byen, eller som paa vedkommende Steder have været eller ere velbekjendte Indvaanere, have afgivet Stof til Liniens Benævnelser)), er **gate-**navnkommissjonens definisjon av denne typen navn i 1861. Dette er en **navneskikk** som vi finner like opp til våre dager, et eksempel er at borgermester Middelthon fikk en gate oppkalt etter seg på Tasta så sent som i 1995. På Vestre platå har **M** mange av denne typen navn: **Engelsminnegata** etter kjøpmann Engel Hansen, **Henrik Steffens** gate etter den **dansk/tyske** dikteren og filosofen som var født i et hus i Nedre **Strand-**gate som ligger **nøyaktig** i Henrik Steffensgate's tenkte forlengelse østover.

Jens Zetlitz gate, oppkalt etter dikteren som **bl.a.** beskrev **Egenes-**løkkenes topografi og **oppdyrking** og som var besvogret med den daværende proprietær til **Ledaal**. **Knud Holms** gate, oppkalt etter **skipstømmenn** fra Valberget som dyrket opp to løkker, den ene **lå** på nedsiden

av Løkkeveien der St.-**Olavkvartalet** kneiser nå, den andre på **oppsiden** der **bl.a.** SAS-hotellet og Folkets hus ligger. *Tidegeilen* er oppkalt etter en sjømann Jacob Thideman som bodde der, *Thorsesmauet* etter garver **Tobias** Thorsen, som bodde der, *Thomsahagen* etter **Thomsen-familen** som kjøpte grunnen her i 1832. *Gjøsteins plass* etter etter **Johans** Gjøstein, skolemann og politiker som **bl.a.** var bestyrer for Solvangs Skole og senere ble ordfører i byen og stortingsrepresentant.

«Honnørnavnene»

I EN GRUPPE FOR SEG står de personer som har fått gater oppkalt seg, ut fra fortjeneste for byen, men uten at de nødvendigvis har hatt noen direkte tilknytning til bydelen. En stor gruppe gater i Stavanger er oppkalt etter personer som har gitt byen legater. En av disse har vi på Vestre platå: *Løvdahls gate* etter tollkasserer Ole **Løvdahl** (1782 - 1851). Også framstående personer i den lokale administrasjon fikk gater oppkalt etter seg: *Løwolds gate* er oppkalt etter byfogd, dommer, notarius publicus, politimester og skifteforvalter Oluf Andreas h o l d . Tilsvarende er *Schiøtz gate* oppkalt etter sorenskriver Eilert **Hagerup Schiøtz**, som **bl.a.** bygget Sølyst, og som også bidro til opprettelsen av den nyopprettede **høyere** skole, Kongsgård, ved å overdra denne eiendommen, som han hadde arvet, til en gunstig pris. *Peder Claussøns gate* er oppkalt etter sogneprest i Lister og kannik i Stavanger, Peder **Claussøn Friis**. Han

har **bl.a.** sin plass i Norgeshistorien som oversetter av Snorre Heims-**kringla**. Til slutt i denne gruppen tar vi med *Alexander Kiellands gate*. Vår store dikter har gitt navn til gater og plasser i mange norske byer. Vår bys **honnør** til dikteren i form av et gatenavn lot vente på seg helt til 1934 - og er således det yngste gatenavn i bydelen.

«Prestisjenavnene»

«Vi have ikke fundet det synderligpassende at anvende kongelige og fyrstelige Personers Navne til Betegnelse for våre simple Gader og Pladse», skriver **gatenavnkommisjonen** til Stavanger Magistrat og Formanskab i sin innstilling i 1861. Situasjonen endres når vi kommer ut i 1880-årene, da fikk man **rutenettsreguleringer** med brede, rette gateløp og sør og mot vest på Vestre platå en villarnessig bebyggelse med store hager. Selv om man i Stavanger ikke fikk en «**østkant**» og «**vestkant**» som i mange andre byer, ble denne delen av Vestre platå etterhvert bosted for mange i de høyere sosiale lag, grossererere, fabrikanter, konsulere, leger osv. De nyregulerte gater vest for Løkkeveien fikk i 1882 dertil passende navn som *Oscars gate*, *Dronningens gate*, *Prinsens gate*, *Wessels gate* og *Niels Juelsgate*. Nærmere byen **finner** vil *Olav Kyrresgate*.

MAN VIL AV OVERSTÅ-
ENDE se at kvinnene ikke har gitt navn til noen gate i dette området. I Bemtsens bok over gatenavn fra 1939 er det faktisk bare to gater i

hele byen som er oppkalt etter kvinner (siden har dette endret seg i vesentlig grad): Den ene av disse lå på Vestre platå: Stine Lunds gate. (Den andre ligger fortsatt på Storhaug og er oppkalt etter Bolette Wiese som drev privatskole for piker i Laugmannsgaten) Stine Lunds gate gikk

innfallsport til bydelens og til sider ved byens historie. På Vestre platå er dette i stor grad mulig og det er viktig at de som bor i bydelen eller som har sitt virke der, kjenner til bydelens framvekst og trekk ved dens historie. I større grad enn det som har vært tilfelle, bør navnekomiteene velge gatenavn med stedstilknytning.



Møllen på Rudlå, som sto til slutten av 1870-årene omtrent der «ankerbedet» ligger nå, ga navnet til Møllegata. Etter akvarell av Mons G. Monsen.

mellom Engelsminnegaten og Mølle-gaten, like bak Telenor-bygget i Kannik. Gaten, som ble oppslukt av Telenors utvidelser i 60-70 årene, var den første oppkalt etter en kvinne i Stavanger, Christine Friborg Lund, (1715 - 1761) organist i Domkirken.

GATENAVNENE i de eldre bydeler kan gjerne benyttes som en

heller ikke være redd for å skifte ut navn som f. eks Prinsens gate eller Dronningens gate med nye navn, dersom det kan styrke stedsidentiteten. Både arkitekt Gustav Helland og gartner Poul Holst Poulsson, er eksempler på personer som burde hatt gater oppkalt etter seg på Vestre platå.

VELKOMMEN TIL BYVANDRING

PÅ VESTRE PLATÅ SØNDAG 5. MAI KL. 1300 - 1500.
FRAMMØTE PÅ GJØSTEIN Plass V/ SOLVANG SKOLE.

TIL MINNE

Det er med sorg og stort savn at vi har mottatt meldingene om at to av våre fremste fagfolk og formidlere av Stavangers byhistorie har gått bort:

ARNE

BANG ANDERSEN

døde den 4. januar, **83** år gammel. Han hadde en rekke stillinger ved Museene i Stavanger, først som leder ved Stavanger Sjøfartsmuseum, senere som direktør ved Stavanger Museum til han gikk av med pensjon i **1983**.

Arne Bang Andersen hadde store kunnskaper om lokalhistoriske forhold som han på en **stilfullend**t og mesterlig **måte** formidlet til et bredt publikum, **bl.a.** gjennom en rik bokproduksjon.

BJØRN

SAXE UTNE

døde den **17.** mars, bare **56** år gammel. Ved mange anledninger stilte han opp for Byhistorisk forening som leder av byvandringene.

Hans navn er særlig knyttet til oppbyggingen av **Hermetikkmu-**
séet, og senere som direktør for Stavanger **Museum**.

Bjørn Saxe Utne var en mesterlig formidler av historiske kunnskaper - grundig og analytisk - og med en fin evne til å **gjøre** stoffet levende, enten det ble formidlet i bøker, artikler, forelesninger eller som foredrag.

Når to så markante og utadvendte personligheter går bort, føler vi at vi er blitt fattigere. Samtidig vet vi at de begge vil bli minnet med respekt og med varm takknemlighet for den gjerning de fikk utført.

Kjell Petter Løhre

Blomster, . 1

4022 Stavanger



TK-SERVICE

**Vi utfører alt innen KOPIERING
og REPROGRAFISKE tjenester**

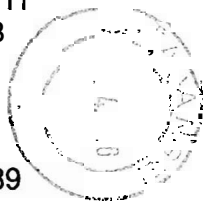
Teknisk Kopiservice a.s

Avd. Stavanger - Tlf. 51 89 35 00 - Fax 51 89 35 11

Avd. Forus - Tlf. 51 67 76 44 - Fax 51 67 84 53

Printshop a.s

Tlf. 51 58 15 80 - 51 58 11 36 - Fax 51 58 12 89



Kopieringsservice på alvor

